Josef a rodina

Původ materiálu
Ludmila Míchalová Mikšíková
Pořadí v lekci
19

Téma

Jako Josef i my žijeme v rodině.

Cíle

- Děti si povídají o své rodině, na příběhu Josefa si uvědomí, že rodinné vztahy jsou někdy těžké, společně hledáme řešení, co s tím (předškolní děti).
- Děti se blíže seznámí s příběhem Josefa, navedeme je k tomu, aby samy hledaly řešení, jak předcházet konfliktům, popř. jak je řešit (starší školní).

19.1 Pro učitele

Biblický text: Gn 37; pro další zamyšlení Mt 18, 21–35

19.1.1 Výkladové poznámky

- *Jákobovy ženy a děti:* Jákob měl dvě ženy a dvě ženiny. Se všemi měl děti, dvanáct synů a jednu dceru. Synové Leini: Rúben — prvorozený, Šimeón, Léví, Juda, Izachar a Zabulón. Synové Ráchelini: Josef a Benjamín. Synové Rácheliny otrokyně Bilhy: Dan a Neftalí. Synové Leiny otrokyně Zilpy: Gád a Ašer. Matkou jediné zmiňované dcery Díny byla Lea. Jákob nejvíc miloval syny své milované ženy Ráchel, Josefa a Benajamína.
- *Pestrá Josefova suknice, Josefovy šaty:* Jákob svou lásku k Josefovi vyjádřil šaty, které mu daroval, byly to pestré šaty, které měly odkazovat na Josefův původ a postavení. Takto měl být po právu vyznamenán vlastně Rúben jako prvorozený. Těmito šaty otec vyznamenal ale svého nejoblíbenějšího syna Josefa. Šaty také vyjadřovaly, že jejich nositel měl zodpovědnost za ostatní bratry.
- *Josefovy sny:* Josefovy sny jsou předpovědí budoucích událostí, je ale pochopitelné, že ostatní bratry pobuřovaly a přinášely nepochopení a konflikt mezi sourozenci i v celé rodině. O Jákobovi se ale píše, že na Josefovy sny nepřestával myslet.

- *Neposlušnost bratrů:* Jákob posílá Josefa, aby své bratry zkontroloval, když pásli mimo domov. Ukáže se, že k tomu měl i důvod, protože bratři opustili místo, kde se měli zdržovat a vydali se do Dótanu, místu blízko pohanského božiště.
- *Josef prodán do otroctví:* Josefovi bratři využili toho, že nejsou pod vlivem a dohledem otce, Josefa zajali, strhli z něj jeho šaty, které přinesly mezi bratry svár, a aby nemuseli Josefa přímo zabít, prodali ho do otroctví. Dostat se do otroctví bylo ale velmi závažné, nejen že byl člověk tím pádem nesvobodný a bylo s ním nakládáno jako s věcí, mnohdy to pro něj mohlo být ještě horší než smrt.
- *Postava Rúbena:* Rúben je Jákobův prvorozený, ale přitom nemá privilegia prvorozeného. Jeho postava je problematická, zklamal otce svým chováním, když spal s jeho ženinou. V otcově nepřítomnosti měl vlastně jeho pravomoc, mohl tedy zabránit tomu, aby bratři Josefovi ublížili, ale to neudělal přímo. Chtěl jednat potají a Josefa pak propustit, nemusel by se tak přímo bratrům postavit. Poté co zjistí, že bratři Josefa prodali, běduje a myslí vlastně jen na sebe, na to, co si počne a jak se před otcem obhájí.
- *Otec truchlí:* Jákobův smutek nad Josefem byl veliký, jako by až zapomněl, že má i ostatní děti, které jsou na živu.

19.1.2 Úskalí

Vztahy v Jákobově rodině jsou vlastně velmi problematické a nevyrovnané. Nerovnost nastává už mezi Jákobovými ženami Leou a Ráchel, ač byly sestry, přesto byly rivalky. Lea dala Jákobovi syny, ale nebyla tak milovaná jako Ráchel. Ráchel byla sice milovaná, ale dlouhou dobu neplodná, proto vymyslí, jak dát Jákobovi děti skrze svoji otrokyni, v tom ji napodobuje i Lea. Úskalí příběhu je nejen v nerovnosti, která vznikla, ale i v tom, že do některých vztahů a vazeb se rodíme, aniž bychom si je vybrali. Pokusíme se dětem nastínit, že přesto, že mezi bratry existovala nerovnost, nemuseli jednat tak hanebně.

Josefovy sny představují v jednoduchých obrazech budoucnost, jako by bylo ukázáno, že Bůh i z té nejhorší situace dokáže vytěžit. Pokusíme se vysvětlit, že nezáleží na tom, jak moc jsme dobří nebo úspěšní, ale nakonec vždy záleží na Boží přízni a požehnání.

Josefův příběh má hned několik dějových linií, které spolu sice souvisí a navazují na sebe, ale pro předškolní věk je třeba jej zjednodušit a zkrátit.

Téma rodiny je velmi důležité, ale pro některé dítě může být i velmi těžkým tématem, mysleme na to a pracujme s tím velmi citlivě. Není cílem rozebírat jednotlivé rodinné situace dětí, ale ukázat jim, jak má rodina důležité místo, i to, že i ta naše rodina se vztahuje k Otci, k Bohu, který nám může být oporou a pomocí.

19.1.3 Odkazy

Odkazy na pracovní listy, přípravky a jiné materiály najdete pod příslušnou kapitolou (19.1.3) na adrese http://goo.gl/tOHDeX.

19.2 Pro děti

19.2.1 Předškolní děti

Jako motivaci na začátku příběhu uvedeme téma rodiny. Nejdříve mají děti svou rodinu představit. Například tím, že děti svou rodinu nakreslí: buď jednoduše jen obličeje, nebo si děti obkreslí své ruce a jako prsty domalují jednotlivé členy rodiny.

Další způsob je donést plátěnou rukavici, kterou dopředu připravíme jako prstové maňásky, jednotlivé prsty představují různé osoby, namalujeme je, došijeme vlasy, dotvoříme. Nejdříve si rukavici sami nasadíme a představíme svou vlastní rodinu, rukavici pak pošleme dál a děti pokračují.

Pokud chceme dát dětem větší prostor a volnost při představení rodiny, použijeme více abstraktní metodu. Každé dítě si vybere barevný papír, popřípadě šátek (pokud máme) a z něj si složí dům. Dále dětem dáme například v košících různé přírodniny: Kameny, kaštany, klacíky, různá velká semena, atd. Děti pak mají z těchto přírodnin a barevného domu vytvořit a představit svou rodinu. Děti by měly mít volnost vybrat si barevný papír nebo šátek podle sebe, je proto dobré jim nabídnout škálu barev. Přírodniny v košíčku představíme a ukážeme, ale neprozrazujeme, co přírodniny představují a dovolíme dětem s nimi pracovat, až po zadání úkolu. Jinak se nám může stát, že si děti budou s přírodninami hrát a nebudou dávat pozor. Je možné, že děti při představování rodin budou představovat i své mazlíčky, širší rodinu nebo kamarády, můžeme v tom nechat dětem volnost.

Až děti vytvoří své domy s rodinou nebo svou rodinu představí jinak, přejdeme k vyprávění příběhu o Josefovi. Děti své výtvory či kresby odloží a posadíme se všichni do kruhu, sami vytvoříme z šátku jako domu a kamenů Josefovu rodinu. Na šátek klademe kameny. Jako inspirace nám mohou posloužit Josefovy sny, dva veliké kameny a dvanáct menších, jeden menší kámen by měl být ale jiný, nějak výjimečný (například kus sklíčka nebo různě barevný kámen), ten bude představovat Josefa. Kameny sestavíme tak, aby tvořily kruh. Vyprávění uveďme jako vyprávění o jedné rodině. Josefovu rodinu názorně představíme. Pro předškolní děti stačí rodinu představit jako dva velké kameny: Otce a matku (Jákoba a Ráchel) a dvanáct menších kamenů jako děti.

Převyprávíme příběh o Josefovi a bratrech (viz dále). Nakonec ukážeme rodinu, jak se změnila na konci vyprávění a barevný Josefův kámen dáme někam mimo, ale na viditelné místo.

Josefovo místo v kruhu je prázdné. Děti si tak mohou uvědomit, že bratři svou nenávistí způsobili něco, co již nejde napravit. Přesto dětem slíbíme, že Josefův příběh i příběh jeho bratrů a rodin pokračuje a že bude ještě velmi dobrodružný.

Na vyprávění o Josefovi můžeme navázat, děti si k velkému domu, který jsme vytvořili my, abychom představili Josefovu rodinu, opět přinesou své výkresy či výtvory s přírodninami. Uprostřed je velký dům a dokola menší. Zeptáme se dětí, co se jim na příběhu Josefovy rodiny nelíbí, co by změnily? Dále se jich zeptáme, zda i v jejich vlastní rodině je něco, co se jim nelíbí, nebo co by rády změnily. Necháme dětem prostor a nemusíme jejich nápady komentovat, pouze vyslechnout. Pak doprostřed velkého domu, doprostřed kruhu z kamenů dáme svíčku a zapálíme ji. Vysvětlíme dětem, že někdy je těžké žít v rodině, s našimi nejbližšími a často právě lidi, kteří se milují, ti si i nejvíc ubližují. Pán Bůh ale nakonec pomohl Josefovi i jeho rodině, o tom uslyšíme při dalších setkáních. Pán Bůh nabízí pomoc a oporu i nám, nabízí nám pomoc tam, kde my si nevíme rady. Můžeme mu v modlitbě říct věci, které se nám nelíbí, nebo ho poprosit, aby nám pomohl tam, kde chceme něco změnit. Na závěr se pomodlíme i za konkrétní věci a těžkosti, se kterými se děti svěřily. Můžeme, pokud jsou na to děti zvyklé a soustředěné, nechat se modlit i děti a nakonec shrneme a zakončíme vlastní modlitbou.

Pomůcky: Barevné papíry nebo šátky, různé druhy přírodnin v košících, jeden větší jednobarevný šátek, dva velké kameny, jedenáct menších kamenů a jeden menší odlišný kámen, papíry, pastelky nebo fixy, vyrobenou rukavici jako prstové maňásky, svíčka.

19.2.2 Mladší školní děti

Opět můžeme jako motivaci začít představením vlastní rodiny, v tomto věku bych dala přednost rukavici s prstovými maňásky nebo práci s přírodninami. Můžeme použít stejný postup a osnovu jako u předškoláků, viz výše.

Na závěr, kdy dáme Josefův kámen mimo kruh a děti mají říct, co se jim na příběhu nelíbilo, můžeme víc tématizovat, jak předcházet konfliktům, jak se mohli bratři zachovat i jinak, co by děti dělaly na Josefově místě nebo na místě bratrů. Vyprávění shrneme a zakončíme společnou modlitbou.

Vyprávění

Jákob měl dvanáct synů. Ze všech synů nejvíce miloval Josefa a ani svou lásku neskrýval. Byl to totiž syn jeho milované ženy Ráchel. S Ráchel měl ještě nejmladšího syna Benjamína. Ostatních deset synů měl s dalšími třemi ženami. Jákob dal Josefovi ušít pestré krásné šaty, které jej odlišovaly od ostatních bratrů. Ty šaty znamenaly, že ten kdo je nosí, má zvláštní

postavení, že nad ostatními bratry vládne.

Josef nejen že nosil šaty, které ho na první pohled odlišovaly, ale své bratry provokoval i svými sny.

Jednou ostatním bratrům povídá: „Poslouchejte, jaký jsem měl sen. Vázali jsme na poli snopy a najednou můj snop se vztyčil a zůstal stát a vaše snopy chodily kolem něj a klaněly se mu.“

Bratři zuřili: „Cože, to jako že budeš našim králem a my se ti máme klanět?!“ Kdyby bratři jen tušili, že vyslovují proroctví sami nad sebou.

Josef měl ještě jeden sen, se kterým se netajil. Ten sen byl ještě troufalejší. Svým bratrům a otci řekl: „Představte si, že se mi zdálo, že se mi klaní měsíc, slunce a jedenáct hvězd.“

To nevydržel už ani otec a Josefa okřikl: „Cože, to i já, tvá matka a bratři se ti máme všichni klanět?“

Otec Josefa sice okřikl, ale přemýšlel nad tím, co jen mohou jeho sny znamenat.

Všichni bratři byli pastýři, pásli ovce svého otce v Šekemu. Nejmladší bratři zůstali doma, Jákob Josefa poslal, aby své bratry zkontroloval. Na cestu si Josef vzal své krásné šaty. Na místě, kde měli bratři pást, ale nikoho nenašel. Josef chodil sem a tam a hledal bratry, až ho spatřil jeden muž a poradil mu, že své bratry najde v oblasti Dótanu. Vydal se tedy tam.

Již z dálky bratři Josefa poznali, podle jeho postavy i chůze. Už jenom Josefova silueta je provokovala a posmívali se mu: „Podívejte, mistr snů!“ Jakmile to vyslovili, téměř současně je napadlo, že se Josefovi pomstí a využijí toho, že je Josef sám.

Burcovali se navzájem: „Pojďme, zabijeme ho a hodíme ho do cisterny, takže nikdo nic nepozná!“

V bratrech to vřelo a byli schopni všeho, jen Rúben, jako nejstarší se je snažil zastavit a uchlácholit: „Přece ho nebudeme ubíjet. Za to nám přeci jen nestojí. Hoďme ho do cisterny a pak uvidíme, co s ním.“ V duchu si myslel, že pak Josefa sám potají vytáhne a dovede k otci. Hrál na obě strany, chápal rozhněvané bratry, ale bratrovražda byla přeci jen příliš. Jak Rúben navrhl, tak se i stalo. Chytili Josefa a hodili ho do prázdné cisterny, voda v ní nebyla.

Pak se posadili, že společně pojí a rozmyslí, co s Josefem. Mysleli si, jak se jim to povedlo. A tu v dálce zahlédli karavanu, byla to karavana Izmaelců, kteří vezli vzácné zboží do Egypta.

Juda dostal nápad a vybídl ostatní: „A co kdybychom prodali Josefa do otroctví, ta karavana nám jde přímo do cesty. Co bychom z toho měli, že jej zabijeme? Jen by nám zůstala na rukou jeho krev, přeci je to jen náš bratr.“

Juda mluvil rozumně, bratři si nebudou muset s Josefem špinit ruce a ještě za něj něco utrží. Vyděšeného Josefa vytáhli z cisterny zpět a rovnou ho šoupli Izmaelcům, neměli s ním slitování, nepomohlo, že je Josef přemlouval. Nepomohlo, že viděli, jak velký má Josef strach. Dostali za něj dvacet šekelů stříbra.

Když prodávali Josefa, Rúben byl právě pryč, přišel a Josef už tam nebyl. Hořce zabědoval, všechno mu to došlo a přišlo líto: „Ten hoch tu není, co si jenom počnu?“

Jedna věc je zbavit se Josefa, ale druhá věc je, jak to říci otci, jak to všechno zamaskovat? Bratři využili toho, že jim zůstaly ty krásné Josefovy šaty, schválně je roztrhali a namočili do krve kůzlete, které kvůli tomu schválně zabili. Přeci jen nějakou krev prolít museli. Neměli ani odvahu sami předstoupit před otce, proto šaty poslali k otci se vzkazem: „Podívej se, co jsme našli, nepatří to náhodou Josefovi?“ a pak už se všechno dokonalo samo, Jákob na to hned naletěl. Jákob byl zoufalý, Josefa miloval nade vše, dlouho a dlouho Josefa oplakával. Teď zbývala bratrům poslední věc, držet jazyk za zuby a nedát znát, čeho se dopustili. Sami netušili, jak to bude těžké, a jak srdcervoucí je stále se dívat na zdrceného otce. Přesto to vydrželi mnoho a mnoho let, než se vše změnilo. Josef šel mezitím svou cestou…

19.2.3 Starší školní děti

Opět použijeme jako motivaci představení vlastní rodiny, tentokráte jen s přírodninami.
U představování členů rodiny, by dítě mohlo říct, co má na představovaném rád, a nebo naopak, co na něm rád nemá.

I zde použijme na představení Josefovy rodiny šátek s kameny, zde ale už můžeme ukázat komplikovanost a vazby Josefovy rodiny. Jeden otec, čtyři ženy, přičemž dvě z nich byly jen otrokyně, třináct dětí. Nejdříve sami představíme kruh, podle Josefova snu, dva velké kameny a dvanáct menších (jeden je odlišný, ten představuje Josefa), ale nabídneme ještě další kameny a děti mohou samy dotvořit Josefovu rodinu podle skutečných reálií. Rozestavení kamenů, se kterými budeme všichni spokojeni, pak necháme na vyprávění, přičemž stále zachováváme uspořádání kamenů v kruhu.

Převyprávíme příběh, ale zastavíme vyprávění v okamžiku, kdy byli bratři nad cisternou, představit si ji můžeme jako studnu, Josef byl v cisterně a bratři se měli rozhodnout, co s ním dál udělají. Využijeme kameny, které jsou v kruhu a dětem řekneme, ať si představí, že je to právě ta cisterna, ve které je Josef, jeho kámen dáme dovnitř. Necháme dětem, aby se vžili do bratrů a sehráli rozhovor nad cisternou, co by se dalo s Josefem dělat. Nakonec příběh dovyprávíme sami.

K Josefovu kamenu uprostřed ostatních kamenů dáme svíčku a vedeme s dětmi rozhovor, co by změnili na Josefově vyprávění, co by šlo udělat jinak, jak se měli Josefovi bratři zachovat. Co by děti chtěly změnit na vlastní rodině. Na závěr svíčku zapálíme a přečteme text Mt 18,21–35. Je to pobídka, jak se dají situace řešit. Snažíme se děti dovést na to, že změnu musí začít u sebe. Pokud to skupina dovolí, necháme se děti modlit spontánně, pokud ne, pomodlíme se za děti sami. Pokud je ve skupině dítě, které se víc stydí nebo má problém o své rodině vyprávět, nabídneme dětem lístečky, na které mohou napsat modlitbu, za co chtějí Boha poprosit, aby změnil, nebo kde potřebují pomoc. Lístečky pak obrátíme, aby nebyl vidět text a dáme dokola kolem svíčky.

19.3 Liturgie

19.3.1 Písně

Písnička o Josefovi a bratřích jeho (BTS 53); *Srdcem celým tebe, Pane* (EZ 138); *Pane Bože náš* (BTS 15); *Odpusť* (BTS 43); *Nezná tu nikdo soužení mé* (Svítá 217); *De profundis* (Svítá 327); *Přímluva* (Svítá 21)

19.3.2 Biblický text k zapamatování

Tehdy přistoupil Petr k Ježíšovi a řekl mu: „Pane, kolikrát mám odpustit svému bratru, když proti mně zhřeší? Snad až sedmkrát?“ Ježíš mu odpověděl: „Pravím ti, ne sedmkrát, ale až sedmdesátkrát sedmkrát.“ (Mt 18,21–22)

19.3.3 Rituál

Ke společnému zpěvu nebo volání: *Dál přece nejdeme sami* (Svítá 39).

19.3.4 Okénko do bohoslužeb

Ukážeme na flanelografu nebo namalujeme Josefův sen, kdy je na obrázku Josef, jak se mu klaní slunce, měsíc a jedenáct hvězd. Josefa můžeme znázornit jako jednu z hvězd, která je ale odlišná, např. barvou, aby nebyl obrázek zřejmý na první pohled. Otázka na děti a lidi, co vidíte? Z odpovědí dojdeme k tomu, že ne vždy to, co vidíme na první pohled je i realita. Některé věci nebo i vztahy mohou být úplně jinak a jiné, než vypadají. Můžeme odhalit, že je to Josefův sen, o kterém děti dneska uslyší.

19.3.5 Modlitba

Pane Bože, děkujeme ti za rodiče, děkujeme ti za domov. Děkujeme, že můžeme cítit, že jsme milováni, i že milujeme. Prosíme tě, ať si v rodině rozumíme, ať se nehádáme a dokážeme předcházet zraněním a neshodám. Dávej nám k tomu prosím trpělivost a pokoru. Amen.

Odkaz na pracovní list

05 Josef a jeho bratři

16 Josef a jeho bratři

16 Josef a jeho bratři - st

8. přikázání – Josef

Cílová skupina

Předškolní

Školní

Starší školní

Katechetické cykly

Dál přece nejdeme sami I (Od stvoření k Josefovi + Od Mojžíše k Rút)

Biblický odkaz (kat)

Genesis 37